

فرهنگ رستنی های ایران

جلد پنجم

گراس ها

تألیف : دکتر هادی کریمی

بهار ۱۳۸۷

شماره کتابخانه ملی : ۸۱-۶۸۴۳۰ م

406 E. J. J. J. J. J. J. J.

سایت : www.bostaneketab.com ایمیل : info@bostaneketab.com

فهرست مندرجات

I	شرح پشت جلد
III-II	سایر تالیفات مولف
VII-IV	پیشگفتار
۲۶۱-۱	مطالب متن
۲۷۲-۲۶۲	فهرست الفبایی اسامی فارسی
۲۸۵-۲۷۳	فهرست الفبایی اسامی لاتین (همراه گویش‌های فارسی) ..
۲۹۲-۲۸۶	فهرست الفبایی مندرجات علمی (لاتین)
۲۹۹-۲۹۳	ضمائم

شرح پشت جلد

Inflorescence	گل آذین، مجموعه گلها	Caryopse / Caryopsis	گندمه، دانه، میوه ناشکופا
Culm	ساقه ماشوره‌ای، دمگل خوشه یا سنبله	Hilum	ناف، تصویر جلوی دانه، چشمه بذر
Node	گره	Lodiculae	لودیکول، شهدگاه
Internode	میان گره	Gluma inferior	گلوم تحتانی، پوشینه خارجی زیرین
Blade	پهنای برگ، پهنک برگ	Gluma superior	گلوم فوقانی، پوشینه خارجی
Collar	طوفه، یقه، گریبان		
Shoot	شاخه نورسته، سرشاخه، نهال		
Crown	تاج گیاه، طوقه گیاه	Gluma	گلوم، پوشینه
Stolon	ساقه خزننده روی زمین، استولن	Lemma = palea inferior	لما، پوشینه داخلی زیرین
Fibrous roots	ریشه‌های افشان	Palea superior	پوشینه جلدی، پوشینه جلدی تحتانی
Rhizome	ساقه‌های خزننده زیرزمینی، ریزوم	Pedicellum	دمگل
Underground stem	ساقه‌های خزننده زیرزمینی، ریزوم	Pistil	مادگی، اندام مونث
Blade	پهنای برگ، قاعده برگ	Rachilla	محور سنبله، محور خوشه، محور گل آذین، محور خوشچه یا سنبلچه
Ligule / Ligula	زبانک		
Auricle	گوشوارک	Speculum	سنبلچه، خوشچه، خوشچه یا سنبلچه فرعی
Sheath	غلاف برگ		
Florets	گلچه	Stamina	پرچم
Arin / Arista/awn	ریشک		
First glume	پوشینه اولیه، پوشینه خارجی		
Second glume	پوشینه وسط، پوشینه دومی		
Spikelet	سنبلچه، خوشچه، خوشه یا سنبله فرعی		

سایر تالیفات مولف

- ۱- مرتع‌داری، چاپ هفتم، ۱۳۸۶
 - ۲- زراعت و اصلاح گیاهان علوفه‌ای، چاپ هشتم، ۱۳۸۶
 - ۳- گیاهان زراعی، چاپ پنجم، ۱۳۸۳
 - ۴- گندم، چاپ سوم، ۱۳۷۱
 - ۵- یونجه، چاپ دوم، ۱۳۸۱
 - ۶- گیاهان هرز، چاپ سوم، ۱۳۸۶
 - ۷- اسامی گیاهان ایران، چاپ اول، ۱۳۷۴
 - ۸- فرهنگ رستنی‌های ایران، جلد اول، چاپ اول، پنج زبان، ۱۳۸۱
 - ۹- فرهنگ رستنی‌های ایران (درختها، درختچه‌ها، گله‌ها و گیاهان خانگی)، جلد دوم، چاپ اول، ۱۳۸۴
 - ۱۰- فرهنگ رستنی‌های ایران (گیاهان ادویه‌ای، خوشبو و محرک، دارویی، رزین‌دار، رنگ رزی، روغن جلادار، سبزیجات، صمغی و محرک)، جلد سوم، چاپ اول، ۱۳۸۵
 - ۱۱- فرهنگ رستنی‌های ایران (گیاهان هرز، مراتع، علوفه، زراعی و متفرقه)، جلد چهارم، چاپ اول، ۱۳۸۶
 - ۱۲- فرهنگ رستنی‌های ایران (گراس‌ها، زیتنی، چمنی، مرتعی و علوفه‌ای)، جلد پنجم، گراس‌ها، چاپ اول، ۱۳۸۷
 - ۱۳- فرهنگ رستنی‌های ایران (اطلس گیاهان دارویی)، جلد ششم، پاره اول (A, B)، چاپ اول - در حال صفحه آرایی
- انتشارات و چاپ دانشگاه تهران
- انتشارات و چاپ دانشگاه تهران
- انتشارات و چاپ دانشگاه تهران
- مرکز نشر دانشگاهی
- مرکز نشر دانشگاهی
- مرکز نشر دانشگاهی
- مرکز نشر دانشگاهی
- بوسیله مولف
- بوسیله مولف
- بوسیله مولف
- بوسیله مولف
- بوسیله مولف
- بوسیله مولف
- بوسیله مولف

- ۱۴ - فرهنگ رستنی‌های ایران (اطلس گیاهان دارویی)، جلد ششم، پاره دوم (D,C)، چاپ اول
- ۱۵ - فرهنگ رستنی‌های ایران (اطلس گیاهان دارویی)، جلد ششم، پاره سوم (L,K,G,I,H,G,F,E)، چاپ اول
- ۱۶ - فرهنگ رستنی‌های ایران (اطلس گیاهان دارویی)، جلد ششم، پاره چهارم (P,O,N,M)
- ۱۷ - فرهنگ رستنی‌های ایران (اطلس گیاهان دارویی)، جلد ششم، پاره پنجم (Z,Y,X,W,V,U,T,S,R,Q)
- ۱۸ - فرهنگ کشاورزی، ترجمه (به چهار زبان انگلیسی، فرانسه، آلمانی و فارسی)
- ۱۹ - فرهنگ رستنی‌های ایران، جلد هفتم، فرهنگ متداول کشاورزی
- در حال صفحه آرایی
- ماشین شده آماده صفحه آرایی
- در حال ماشین کردن
- آماده ماشین کردن
- در حال ماشین کردن
- در حال تدوین

پیشگفتار

گرچه غم و رنج من درازی دارد
عیش و طرب تو سرفرازی دارد
بر هر دو مکن تکیه که دوران فلک
در پرده هزارگونسه بازی دارد

خیام

گویند یکی بود یکی نبود، سال ۱۳۴۷ یا ۱۳۴۸ بود، پاییز یکی از این سالها بود، هوا سرد بود و شاید هم برف بود، من در دانشکده کشاورزی کرج در گروه زراعت و اصلاح نباتات آن زمان در خدمت پیش کسوتانی دانا، آگاه، مطلع، با سواد، با ادب، با انسانیت و با علم و فضل و دانش همراه همه صفات انسانی چون جنابان مهندس منصور عطائی مدیر گروه و دکتر حبیب الله ثابتی استاد به تمام معنی مشغول تدریس بعضی دروس بود. در این زمان هنوز گروه جنگل و یا دانشکده منابع طبیعی تاسیس یا تشکیل نشده بود و درس‌های منابع طبیعی در گروه زراعت و اصلاح نباتات متمرکز بود. در این پاییز سرد و زیبای پربرف کرج استاد ارجمند دکتر حبیب الله باشی مرا صدا زدند و از من خواستند که درس مرتع را بعهده بگیرم، من هم پذیرفتم. در آن زمان مطالب کافی در مورد مرتع نبود و چون به من این مسئولیت را دادند و گروه زراعت و اصلاح نباتات آن زمان هم تایید نمود، من به ناچار موظف به پیاده کردن برنامه مطالب مرتع شدم و موجب ایجاد درس سه واحدی مرتع‌داری گردید.

می‌دانستم شاید تهیه مطالب برای درس مرتع‌داری مشکل باشد ولی یکباره تصمیم گرفتم نه تنها مطالب مطلوب و مناسب درس مرتع‌داری را تهیه نمایم، بلکه آن را تبدیل به یک کتاب بنام «مرتع‌داری» نمایم. این تصمیم و اراده پیاده گردید و کتاب مرتع‌داری در بهمن ماه ۱۳۵۰ از طریق سازمان انتشارات و چاپ دانشگاه تهران به مبلغ ۲۰۰ ریال در ۳۰۵ صفحه چاپ و به بازار کتاب عرضه گردید و امروز (زمستان ۱۳۸۶) چاپ هفتم آن منتشر می‌گردد.

کتاب مرتع‌داری موجبات نارضایتی تعدادی از افراد دست‌اندرکار سازمان جنگلهای آن زمان بخش مرتع‌داری قرار گرفت. بد نیست گفته‌ای را بیان کنم که هم جوک و هم خنده‌آور و هم بلندپروازی بعضی افراد بخش مرتع‌داری وزارت کشاورزی آن زمان را می‌رساند.

بعد از چاپ کتاب مرتع‌داری در سال ۱۳۵۰ گروهی حدود ۶ نفر به وزیر کشاورزی وقت شکایت نمودند که ما می‌خواستیم کتاب مرتع‌داری را چاپ کنیم و ایشان یعنی هادی کریمی کتابی به اسم مرتع‌داری چاپ کرده است. شکایت به وزیر

وقت کشید و من و دیگران را وزیر دعوت نمود، اما آقایان معترض و عاقل لب به سخن نگشودند و جلسه به اصطلاح شکایت پایان پذیرفت.

کتاب مرتع‌داری که در سالهای بعد چندین دفعه تجدید چاپ شده بود باز به اراده مدیر عامل زمان از سال ۱۳۶۹ تا سال ۱۳۸۶ به مدت ۱۵ سال اجازه چاپ داده نشد؟! بهر صورت بیانات گفته شده فوق به این دلیل بود که من در آن زمان بخش عمده‌ای از کتاب مرتع‌داری را به شناسایی گیاهان مرتعی اختصاص داده بودم و دلم می‌خواست گیاهان ناشناخته شناسانده شود. بر این منوال بود که دست به تهیه و تدوین کتاب «گراس‌ها» زدم.

کتاب گراس‌ها مجموعه‌ایست که با هزینه زیاد شخص خود من تهیه و تدوین گردیده و آن به این علت بود که جای یک چنین کتابی را در بازار کتاب خالی می‌دیدم. این کتاب «گراس‌ها» می‌تواند مورد استفاده علاقمندان و دست‌اندرکاران فضای سبز، سازمان جنگلها و مراتع، وزارت کشاورزی و علاقمندان دیگر قرار بگیرد.

باید تذکر داده شود که در این کتاب ممکن است بعضی گونه‌های شرح داده شده گراس‌ها بومی ایران نباشد یا به ایران وارد شده باشد. بعضی از گونه‌های شرح داده شده در این کتاب می‌تواند جنبه زراعی یا دارویی و غیره داشته باشد.

مجموعه شرح داده شده در این کتاب ترویجی تدوین شده و مهمترین نکات هر گیاه به صورت مختصر گزارش شده است. در ضمن باید تذکر داده شود که گراس‌ها دارای ارقام یا واریته‌های پرمحصول اصلاح شده‌ای دارد که در دنیا از آنها استفاده می‌گردد. علاوه بر این فرم ظاهری گراس‌ها در شرایط خاکی و آب و هوای مختلف کمی با هم تغییر می‌نماید. گونه‌های جنس‌های ذکر شده دارای جنس‌های دیگر یا به جنس‌های دیگر گراس‌ها تعلق دارد که از ذکر آنها امتناع گردید. در این مجموعه سعی شده بیشتر به گراس‌های موجود در کشور پرداخته شود و در ایران گراس‌ها را علاوه بر کشت در مراتع برای تثبیت شن یا فرسایش آبی یا بادی و زینت در پارکها و استفاده چمن مورد توجه می‌باشد، در حالیکه در دنیای دیگر از آنها به عنوان چراگاه مخلوط با دیگر گیاهان مناسب و یا تنها کشت و کار می‌گردد و خیلی هم مورد توجه می‌باشد.

برای اطلاع از گویش‌های بیشتر فارسی و انگلیسی و فرانسه و آلمانی باید به فرهنگ رستنی‌های ایران جلد اول - پنج زبانه مراجعه نمود. هر گراس شرح داده شده با یک یا چند گویش فارسی که لهجه فارسی داشته یا برگردان انگلیسی آن با توجه به اسم لاتین یا علمی آن مشخص گردیده است.

باید گفت گیاهان خانواده گندمیان یا گراسها طیف وسیعی از مناطق جغرافیائی جهان را تشکیل می‌دهند که با سازش با شرایط محیط در اقلیم متفاوتی از گسترش و

پراکندگی زیادی برخوردار می‌باشند. حضور طبیعی این گیاهان در استپ‌ها و جلگه‌ها، تا مناطق وسیع دست کاشت که به منظور تولید علوفه و تامین غذای انسانها صورت می‌گیرد که اهمیت و ارزش این گیاهان را نشان می‌دهد. این دودمان یا خانواده با تنوع گیاهی زیاد در ابعاد مختلفی دارای ارزش قابل توجهی می‌باشند که فهرست‌وار به آن اشاره می‌شود.

الف: ارزش اقتصادی تولید غذا ب: تولید علوفه و تامین غذای دام
ج: بهره‌برداری زینتی در پارکها، تفرجگاه‌ها و مجتمع‌های ورزشی، بزرگراه‌ها و غیره.
د: تولید و تکثیر انواع بذر با توجه به تنوع جنس و گونه و کاربری آنها و اهمیت تجارت و مبادله آنها.
ه: بکارگیری انواع گونه‌ها با توجه به صنعت مرفولوژی و سازش با شرایط مختلف در عملیات بیابان‌زدایی، تثبیت شن و حفاظت خاک و مبارزه با فرسایش آبی و بادی همچنین اصلاح و احیاء مراتع.
و: مصارف مختلف گیاه درمانی و خواص دارویی، صنعتی و خوراکی.
ز: توسعه فعالیتهای به‌نژادی و تحقیقات علمی در زمینه ایجاد ااریته‌های مختلف و گونه‌های جدید در جهان.

علیرغم وسعت زیاد تحت اشغال این گیاه در جهان و وابستگی انسان و دام به انواع آن در حال حاضر تنها تعداد کمی از گیاهان این خانواده بطور کامل شناخته شده و مورد توجه بیشتری قرار گرفته است کمااینکه تعداد گونه کمی از این گیاهان بطریق کشت علوفه‌ای مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرد و تنها تعدادی گونه بعنوان غلات که در تغذیه انسانها نقش دارد مورد توجه است در حالیکه همین ارقام بظاهر کم از تنوع و قابلیت ژنتیکی زیادی برخوردار بوده که با عملیات به‌نژادی می‌توان نسبت به افزایش تولید بعضی ارقام در هکتار بهره جست.

با اهمیت این گیاهان در شرایط فعلی ضرورت مطالعه و بررسی بیشتر در شناخت سایر گونه‌های این خانواده را ایجاب می‌نماید. مولف امیدوار است بتواند با تقدیم و ارائه این اثر موجبات شناسایی تعداد زیادی از جنس و گونه‌های گراسها را برای استفاده علاقمندان رشته‌های کشاورزی، منابع طبیعی، محیط زیست و فضای سبز و سایرین فراهم نماید.

ضمناً چون دوستان علاقمند به علوم کشاورزی به طور اعم از کم و کیف مجموعه‌های نوشته شده اطلاع ندارند، اینجانب لازم دیدم که به مجموعه نوشته‌های خود برای اطلاع عموم اشاره نموده و دست به معرفی آنها بزنم.

البته همه مجموعه‌های نوشته شده تا سال ۱۳۸۹ به همت دوستان و خوش‌اندیشان با توجه به اینکه هزینه فوق‌العاده زیادی را برای اینجانب می‌طلبید، به چاپ رسیده و بدست دوستان خواهد رسید.

در خاتمه به اطلاع عزیزان می‌رسانم که در انتهای کتاب گراس‌ها فهرست اسامی علمی یا لاتین و فارسی رستنی‌های مختلف متذکر شده در متن کتاب و با الفبا شده و ذکر صفحه به اطلاع عموم رسانده شده است.

این کتاب شامل ۲۹۳ صفحه و تعداد ۲۱۰ عکس رنگی (صفحه) و تعداد ۲۳ عکس سیاه و سفید می‌باشد و همچنین ضمیمه مناسب و گویا به مشتاقان و علاقمندان عرضه شده است که امید می‌رود بتواند مفید واقع گردد.

از خانم سهیلا سهرابی که در ماشین کردن و صفحه‌آرایی نمودن با حوصله و صبر فراوان و دقت بسیار در تدوین مطالب کتاب به علاقمندان عرضه نموده‌اند سپاس و امتنان دارم.

دکتر هادی کریمی

فروردین سال ۱۳۸۷